

så sätt vill författaren inte särskilja kroppen från känslorna, subjektet från objektet, samt nationella och transnationella processer från varandra. I botten finns också ett starkt feministiskt och politiskt intresse. I en tid då miljontals människor befinner sig på flykt från krig tycks boken bli särskilt viktigt. Vi behöver inte fundera länge förrän vi inser att det till stora delar är mäns handlingar som orsakat detta lidande. Därför behöver vi också fortsätta tänka kring globala processer ur ett kritiskt maskulinitetsperspektiv.

Daniel Alsarve

Filosofie doktor, historia,
Institutionen för hälsovetenskaper,
Örebro universitet

3

Yvonne Hirdman

Medan jag var ung.

Ego-historia från 1900-talet
Ordfront, 2015

Mot slutet av *Medan jag var ung. Ego-historia från 1900-talet* skriver Yvonne Hirdman: ”Och jag kan inte fatta än i dag att det inte finns en systematisk forskning om

underordningens avtryck - hur flickor (och pojkar) uppfattar hur mamma handskades med sin andrarangsplats, eller pappa med sin förstaplats för den delen, så fundamentalt som det formar ens grundtankar om vem man är” (s. 312). Här får boken en möjlig varudeklaration: om än inte systematisk forskning så en kvalificerad och kreativ analys av underordningens avtryck i en flickas uppväxt i efterkrigstidens Sverige. Intressant nog kan den lika mycket läsas som ett triumfatoriskt uttryck för feminismens framgångar under samma tid - politiskt, akademiskt och i kvinnors vardag.

I en akademisk handbokskultur som drar behändiga gränser mellan struktur och aktör, system och individ, har historikern Yvonne Hirdmans forskning hamnat på struktursidan. Från avhandlingen om Sveriges kommunistiska parti (1974) till *Sveriges historia* (2012) har hon förenat detaljerad empiri med övergripande analys. Med nydanande texter om genussystemet, publicerade under sent åttiotal och utvecklade därefter, intog Hirdman positionen som svensk kvinnohistorias främsta struktur- och systemforskare. Tvenne lagar styr enligt Hirdman genuslivet: isärhållande och hierarki. Det är en deprimerande logik

som naglar fast kvinnor i repetitiv underordning: att hur man än vränger, vrider och vänder sig alltid vara annorlunda och sämre än män. I *Genus - om det stabila föränderliga former* (2001) sätter Hirdman denna kvinnliga underordning på formel: A - icke A; A - a; A - B.

Som analytiskt verktyg har Hirdmans genusystem förtjänsten att vara generellt utan att vara reduktionistiskt. Inom teorins fokus på struktur och makt finns utrymme för unika berättelser om kvinnors (och mäns) upplevda liv. Så också i *Medan jag var ung*. Boken skildrar en barn- och ungdom i ett lätt bohemiskt akademikerhem där tidens genusmönster både ifrågasattes och bekräftades. Modern, yrkeskvinnan, stack ut bland Hökarängens hemmafruar (cigaretter, dräkt, portfölj), men det var faderns lektorstjänster som fick familjen att flytta mellan läroverk i landsorten. I hemmet odlades ett motsägelsefullt kunskapsideal: bildad och gärna briljant, men med begränsat intresse för läxläsning. Yvonne håg låg åt det konstnärliga. Hon dagdrömde, skrev dagbok och ritade.

Medan jag var ung ger intryck av att Yvonne Hirdman ganska sent erövrar känslan av att äga sitt liv. Hon blir student (med knackiga betyg eftersom plugg inte premierats), blir doktorand, blir med barn, blir gift, blir doktor. Långt in i boken återkommer beskrivningar av en tyst och blank Yvonne i sällskap med teori- och talträngda manliga kolleger. Hennes sätt att hantera både krav och möjligheter blir den underordnades (kvinnans) klassiska: att stänga ned, göra sig tom, låta slumpan styra. Känslan av fångenskap, i omständig-

heterna och i den egna kroppen, och av att det riktiga livet pågår någon annanstans är en beklämmande - med Hirdmans ord - genuskada.

Tonen i *Medan jag var ung* är osentimental, ironisk och ofta rolig; avväpnande men också hjärtskärande. Inte sällan önskar man att den seniora professor Hirdman visade mer medkänsla med sitt yngre jag, som trots osäkerhet, självkrämpning och klen uppbackning träcklar sig vidare i akademins labyrinter. För det är uppenbart att hon också drivs av en sällsynt energi, uthållighet och begåvning. Det är egenskaper som lossnar och växer på de nya arenor som sjuttio- och åttiotals akademiska kvinnorörelse skapar. Forum för kvinnliga forskare löste upp patriarkatets psykologiska klister och gav kvinnor, skriver Hirdman, "tillåtelse att handla". Lätt går det dock aldrig. Åttiotalets utdragna strider om tjänsterna som forskarassistent (Stockholm) och professor i kvinnohistoria (Göteborg) där Hirdman till slut stod som innehavare skildras ingående. Det är helt rimligt. Minnet är kort ("det var nåt bråk") och Hirdmans beskrivningar av tillsättningarnas sexistiska inslag ger viktiga bidrag till genusvetenskapens historiografi.

Yvonne Hirdmans genusteori har fokus på struktur och makt, men ger också utrymme för förändring. *Medan jag var ung* handlar mycket om just förändring och kan läsas som en hyllning till feminismens byråkratiska revolution. Hirdman lyfter fram femtio-, sextio-, sjuttio- och åttiotalens oglamourösa jämställdhetsarbete; en reformism som banat väg för kvinnor som

ekonomiska och sexuella subjekt och som förvandlat föräldraskapet i grunden. Det egna livet förändras också. Hennes genus-teori slår igenom på sällsynt bred front: från B-uppsatser till statliga utredningstexter. Med *Att lägga livet tillrätta - studier i svensk folkhempolitik*, utgiven inom ramen för maktutredningen (1989), hamnar hon i den politiska hetluften. Boken avtäckte den repressiva skuggan i socialdemokratins tidiga välfärdsambitioner och kom – mot Hirdmans intention – att användas som politisk ammunition mot en förtryckande socialstat. *Medan jag var ung* citerar rikligt ur de texter som Hirdman genom alla år skrivit för byrålådan. Hon tycks ha ett rastlöst och närmast fysiskt behov av att formulera sig, vrider sig i sömnlöshet tills de rätta orden infinner sig. Det är en konstnärlig energi som - till slut - kanaliseras i allt friare och mer kreativa undersökningar av historien. Med boken om sin mamma, *Den röda grevinnan* (2010), blir Yvonne Hirdman nästan folkkär.

Medan jag var ung beskriver ett ambivalent förhållande till kvinnorörelsen. Å ena sidan deltar Hirdman entusiastiskt och är den första att lyfta in kvinnors vanliga liv från historiens periferi. För en empiriker är kroppen – arbete, sexualitet och barnafödande – aldrig långt borta. Hon uttrycker sig påfallande lojalt om sina akademiska systrar och efterlyser feministisk solidaritet mellan forskargenerationerna. Å andra sidan misstror hon kvävande kvinnokultur och könsessentialism. Denna dubbla hållning blir tydlig på bokens sista sidor, där Hirdman argumenterar mot de utvecklingslinjer hon ser i samtidens forsk-

ning. Nittioalets diskussion om mäns våld mot kvinnor har, menar hon, genererat en förståelse av mannen som naturligt våldsam. I könsmaktsordningen blir kön allt. Poststrukturalistiskt inspirerad forskning, däremot, relativiserar och löser upp kvinnors identitet och erfarenhet till ett köns-teoretiskt ingenting.

I denna skärningspunkt mellan ”å ena sidan en feminism utan kvinnor, å andra sidan en feminism med de mest groteska könsstereotyper” framträder Yvonne Hirdmans egen position, konsekvent empirisk och frihetlig. När Hirdman var ung kunde en väluppfostrad ung dam inte bära dräktjacka till udda klänning, tillhölls att le och att låta pojkar föra ordet. År 2015 ser hon tights över gravida magar, randigt till blommigt och hör kvinnor skratta ”högt och oskönt”. Kvinnor ”förklarar världen som professorer, krigskorrespondenter, ekonomer, filosofer, biskopar, till och med ärkebiskop!, konstnärer, filmskapare och författare”. Det är, konstaterar Hirdman, en ”verklig hetens feminism”, som (möjligen tolkar jag henne vidlyftigt här) ser nyktert på underordningens mekanismer, inkluderar kropp och erfarenhet och som förutsätter kvinnors rätt till frihet, expansion och transcendens.

I *Medan jag var ung* skriver Yvonne Hirdman återigen fascinerande historia, denna gång självupplevt om hur kvinnoliv och feministiskt akademiskt arbete betingar varandra. Det är vitalt, generöst, lärorikt och oavbrutet intressant.

Maria Södling

Filosofie doktor i teologi
Svenska kyrkan Uppsala